

Δημοκρατία, Ριζοσπαστική Δημοκρατία και Αναρχισμός - Μια Συζήτηση

Wayne Price

Κριτική βιβλίου του Markus Lundstrom, *Anarchist Critique of Radical Democracy* (Αναρχική κριτική της ριζοσπαστικής δημοκρατίας)

Η κριτική στο βιβλίο «Αναρχική κριτική της ριζοσπαστικής δημοκρατίας» του Lundstrom οδηγεί σε μια συζήτηση για το τι σημαίνει «ριζοσπαστική δημοκρατία» και αν οι αναρχικοί πρέπει να την υποστηρίξουν. Κάποιοι αναρχικοί αντιτίθενται σε «οποιαδήποτε δημοκρατία» επειδή θεωρούν τον «κανόνα της πλειοψηφίας» ως εγγενώς καταπιεστικό και μη αναρχικό. Αυτή η άποψη επικρίνεται και απορρίπτεται υπέρ της άποψης του αναρχισμού ως δημοκρατίας χωρίς κράτος.

Ενώ είναι εξυπηρετικό το να θεωρείται η «δημοκρατία» ως εξαιρετικά καλή, υπάρχει μια μεγάλη ασυμφωνία σε σχέση με το τι σημαίνει στην πραγματικότητα, τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη. Αυτό το μικρό βιβλίο του Markus Lundstrom ασχολείται με αυτό το θέμα. Αρχίζει με μια συζήτηση για τη «ριζοσπαστική δημοκρατία» και τελειώνει με μια ανασκόπηση της «δημοκρατίας» από την πλευρά των διαφόρων αναρχικών. Στο μεταξύ, προσεγγίζει τη ριζοσπαστική δημοκρατική θεωρία με μια εξέγερση σε μια πολυεθνική πόλη στη Σουηδία το 2013.

Θα ονομάσω την υπάρχουσα κρατική μορφή στις ΗΠΑ και την Ευρώπη «αστική δημοκρατία». (Ονομάζεται επίσης «αντιπροσωπευτική δημοκρατία», «φιλελεύθερη δημοκρατία», «κοινοβουλευτική δημοκρατία» κλπ.) Λειτουργεί από κοινού με μια καπιταλιστική κοινωνία βασισμένη στην αγορά και μια εντελώς μη δημοκρατική οικονομία. (Ο ιδεολογικός ορθολογισμός της καπιταλιστικής οικονομίας δεν είναι μια αξίωση για «δημοκρατία» αλλά για «ελευθερία».) Οι αναρχικοί βρίσκονται σε επαναστατική αντίθεση στον καπιταλισμό και σε όλες τις εκδοχές του κράτους του, συμπεριλαμβανομένης και της αστικής δημοκρατίας. Το ερώτημα είναι τι θα πρέπει να τεθεί ως εναλλακτική λύση.

Ριζοσπαστική Δημοκρατία

Η «ριζοσπαστική δημοκρατία» χρησιμοποιείται από ορισμένους μεταρρυθμιστές ώστε να σημαίνει «επέκταση της δημοκρατίας» στην αστική δημοκρατία. Οι «δημοκρατικοί σοσιαλιστές» (ρεφορμιστές κρατικοί σοσιαλιστές) επιθυμούν να δημιουργήσουν μια πιο αντιπροσωπευτική και δημοκρατική μορφή του υπάρχοντος ημι-δημοκρατικού κράτους. Και επιθυμούν να επεκτείνουν οικονομικά τη «δημοκρατία» χρησιμοποιώντας αυτή τη βελτιωμένη κατάσταση. Προτείνουν την εθνικοποίηση ορισμένων βιομηχανιών, την καλύτερη ρύθμιση άλλων, την προώθηση της εκπροσώπησης των εργαζομένων στα εταιρικά συμβούλια, την προώθηση των συνεταιρισμών κλπ. Ο Lundstrom παραθέτει την Chantal Mouffe, υποστηρίζοντας «μια βαθιά μεταμόρφωση, όχι μια εγκατάλειψη των υφιστάμενων θεσμών». (80) Όποια και αν είναι η αξία τέτοιων με-

ταρρυθμίσεων (και οποιαδήποτε είναι η πιθανότητα επίτευξής τους), ένα τέτοιο πρόγραμμα δεν θίγει ριζικά την αστική δημοκρατία.

Άλλοι χρησιμοποιούν τη «ριζοσπαστική δημοκρατία» για να δείξουν ένα όραμα μιας εναλλακτικής κοινωνίας. Αυτό περιλαμβάνει τα εργατικά συμβούλια στις κοινωνικοποιημένες βιομηχανίες, τις λαϊκές συνελεύσεις στις γειτονιές και τις αυτοδιαχειριζόμενες εθελοντικές ενώσεις. Όλοι συμμετέχουν. Οι αποφάσεις παίρνονται μέσω απευθείας με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες. Συμβούλια και συνελεύσεις συνδέονται μέσω δικτύων και ομοσπονδιών. Υποστηρίζεται ότι η σύγχρονη τεχνολογία έχει την ικανότητα να ταιριάζει σε ένα τέτοιο σύστημα συμβουλίων. Κατά την άποψή μου και άλλων, αυτή η αντίληψη της ριζοσπαστικής δημοκρατίας είναι απόλυτα συνεπής με την επικρατούσα τάση της αναρχικής παράδοσης - και με την άποψη του αναρχισμού ως ακραίας δημοκρατίας χωρίς κράτος.

Ωστόσο, ο Lundstrom βασίζει τη σύλληψή του για τη ριζοσπαστική δημοκρατία στην ερμηνεία του για τον Jacques Ranciere (2014). *«Η ριζοσπαστική δημοκρατική θεωρία αναγνωρίζει τυπικά τον αμφισβητούμενο, αντιφατικό χαρακτήρα της δημοκρατίας ... Η δημοκρατική ζωή, η πολιτική δραστηριότητα των πολιτών εκτός του κρατικού σκηνικού, στοχεύεται επανειλημμένα από το δημοκρατικό κράτος: οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων από αστυνομικούς των δήμων ή των εθνών ...»* (Lundstrom 2018, 14) Η «δημοκρατική ζωή» είναι η προσπάθεια των ανθρώπων να κινητοποιηθούν και να οργανωθούν για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους - να ζήσουν τη ζωή τους όπως θέλουν. Αλλά μια τέτοια αυτοδραστηριότητα συγκρούεται με το «δημοκρατικό κράτος». Πραγματικά μια μορφή «ολιγαρχικής κυβέρνησης», το κράτος χρησιμοποιεί αντιπροσωπευτικές δημοκρατικές μορφές για να συνεταιριστεί ή/και να καταστείλει τον πληθυσμό παθητικοποιώντας τον και κάνοντάς τον να αποδεχθεί την κυριαρχία του.

Οι προσεγγίσεις του Lundstrom και του Ranciere μπορούν να αποβούν ένας χρήσιμος τρόπος για να εξετάσουμε τις «δημοκρατικές» συγκρούσεις. Μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε ως «δημοκρατία από τα κάτω» εναντίον «δημοκρατίας από τα πάνω». Δεν έρχεται κατ' ανάγκη σε αντίθεση με το όραμα της συμβουλευτικής άμεσης δημοκρατίας. Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα πιθανό αποτέλεσμα εάν η «δημοκρατική ζωή» κερδίσει τελικά το «δημοκρατικό κράτος».

Ωστόσο, ως ανάλυση έχει μια αδυναμία. Αν και γνωρίζουν τις οικονομικές επιρροές στο δημοκρατικό κράτος, ούτε ο Lundstrom ούτε ο Ranciere φαίνεται να δέχονται μια ταξική ανάλυση του κράτους. Μια εκδοχή μιας ταξικής ανάλυσης του κράτους αναπτύχθηκε από τον Μαρξ, αλλά και οι αναρχικοί έχουν την εκδοχή τους. Ο Peter Kropotkin έγραψε: *«Το κράτος είναι ένας θεσμός ο οποίος αναπτύχθηκε για τον σκοπό της εγκαθίδρυσης μονοπωλίων υπέρ των ιδιοκτητών σκλάβων και αυτο-ιδιοκτητών, των ιδιοκτητών που κατέσχεσαν γη, ... των εμπορικών συντεχνιών και των χρηματιστών, των “ευγενών” και τέλος, τον 19ο αιώνα, των βιομηχανικών καπιταλιστών ... Η κρατική οργάνωση υπήρξε η δύναμη στην οποία οι μειονότητες κατέφυγαν για την ίδρυση και οργάνωση της εξουσίας τους πάνω στις μάζες ... »* (2014, 187-9)

Για να είμαστε σαφείς: μια ταξική θεωρία του κράτους δεν αρνείται ότι, ως θεσμός, το κράτος, με το προσωπικό του, έχει τα δικά του συμφέροντα. Δεν αρνείται ότι υπάρχουν άλλες πιέσεις από εκείνες των καπιταλιστών που επηρεάζουν τις κρατικές πολιτικές. Δεν σημαίνει ότι το κράτος λαμβάνει απλώς απευθείας εντολές από επιχειρηματίες. Μια ταξική θεωρία του κράτους λέει ότι, συνολικά, το κράτος εξυπηρετεί τα συμφέροντα της καπιταλιστικής τάξης και του καπιταλιστικού συστήματος - ουσιαστικά την προσπάθεια συσσώρευσης του κεφαλαίου με την εκμετάλλευση της εργατικής τάξης. Η καπιταλιστική τάξη χρειάζεται την υπεραξία που δημιουργείται σε βάρος των εργαζόμενων. Χωρίς αυτόν τον επιπλέον πλούτο, η καπιταλιστική τάξη δεν μπορεί να επιβιώσει, ούτε και τα θεσμικά της όργανα, συμπεριλαμβανομένου του κράτους.

Η σύγκρουση δεν συνίσταται μόνο «μεταξύ των κυβερνήσεων και των κυβερνώντων», σύμφωνα με τους όρους του Lundstrom, αλλά και μεταξύ εκμεταλλευτών και εκμεταλλεόμενων. Επομένως, δεν αρκεί η επίθεση κατά των πολιτικών μεθόδων λήψης αποφάσεων της κοινωνίας. Είναι επίσης απαραίτητο να τερματιστεί το σύστημα μισθών, η αγορά και η ιδιωτική ιδιοκτησία στην παραγωγή. Είναι απαραίτητο να απαλλοτριώσουμε τους καπιταλιστές και να καταργήσουμε τον καπιταλισμό, μαζί με όλες τις υποστηρικτικές μορφές καταπίεσης (ρατσισμό, πατριαρχία, ιμπεριαλισμό κλπ.) καθώς και το κράτος. Για τους αναρχικούς (σε αντίθεση με τους μαρξιστές), η επίπτωση είναι ότι το κράτος (ούτε το υπάρχον ούτε το νέο) δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για μια τέτοια θεμελιώδη αλλαγή. Η επίπτωση είναι ότι μια νέα κοινωνία πρέπει να προδιαγραφεί από ένα κίνημα της εργατικής τάξης και από όλους τους καταπιεσμένους - ένα κίνημα το οποίο είναι όσο το δυνατόν πιο δημοκρατικό.

Αναρχικές απόψεις της Δημοκρατίας

Για να το επαναλάβω, όλοι οι επαναστάτες αναρχικοί αντιτίθενται ακόμη και στο πιο αντιπροσωπευτικό και ελευθεριακό από τα αστικά δημοκρατικά κράτη. Είναι αλήθεια ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ των αστικών δημοκρατιών και του φασιστικού ή σταλινικού ολοκληρωτισμού. Είναι ευκολότερο να ζεις και να είσαι πολιτικά ενεργός σε μια αντιπροσωπευτική καπιταλιστική δημοκρατία. Οι αναρχικοί έχουν αγωνιστεί κατά του φασισμού και έχουν υπερασπιστεί τα περιορισμένα νομικά δικαιώματα που παρέχει ο δημοκρατικός καπιταλισμός. Αλλά εξακολουθούν να είναι επαναστάτες, αντίπαλοι της αστικής δημοκρατίας, με στόχο να την αντικαταστήσουν με τον σοσιαλιστικό αναρχισμό. Ωστόσο, αυτό δεν είναι το θέμα μας εδώ.

Μεταξύ των αναρχικών, υπήρξε ένα ευρύ φάσμα απόψεων για τη δημοκρατία, όπως αναγνωρίζει και ο Lundstrom. «Η σχέση ανάμεσα στη δημοκρατία και την αναρχία είναι ιδιαίτερα ποικίλη και ασυνεχής ... Υπάρχει μια ποικιλία ιδεολογικών πτυχών που συνθέτουν πολύπλευρες κατανοήσεις της δημοκρατίας και της αναρχίας» (2018, 28-9). Δεν υπάρχει μία, ορθόδοξη, αναρχική άποψη για τη Δημοκρατία. (Δεν ξέρω πώς θα οριστεί ένας «ορθόδοξος αναρχισμός» και αμφιβάλω ότι θα εντασσόμουν εγώ σε αυτόν τον ορισμό).

Ο Lundstrom χωρίζει την αναρχική ιστορία σε «κλασσικό αναρχισμό (1840-1939) και μετακλασσικό αναρχισμό (1940-2017)». (2018, 29) Η πρώτη περίοδος, αναφέρει, ανέπτυξε «μια αναρχική κριτική στη δημοκρατία», η οποία ήταν κυρίως αρνητική προς αυτήν, ενώ ο δεύτερος επεξεργάστηκε μια «αναρχική αποκατάσταση καθώς οι έννοιες της άμεσης συμμετοχικής δημοκρατίας έγιναν ισοδύναμες ή θεωρήθηκαν ως ένα βήμα προς την αναρχία» (27).

Είτε ήταν αληθινή αυτή η ιστορική διάκριση (και νομίζω ότι είναι πολύ τραχύ) είτε όχι, υπήρξαν και υπάρχουν πολλοί αναρχικοί που υποστήριξαν την άμεση, συμμετοχική δημοκρατία και πολλοί άλλοι που απέρριψαν ακόμη και την πιο αποκεντρωμένη δημοκρατία. Από τους αναρχικούς των ΗΠΑ στους 20ό-21ο αιώνα, οι υποστηρικτές της ελευθεριακής σοσιαλιστικής δημοκρατίας περιλαμβάνουν τους Paul Goodman, Murray Bookchin, David Graeber, Kevin Carson, Cindy Milstein και Noam Chomsky, παρά τις άλλες διαφορές. (Ο Lundstrom κάνει κάποια μνεία σε μένα - Δες Price 2009; 2016; χωρίς χρονολογία). Από τη στιγμή που ο Lundstrom δεν αναφέρει πραγματικά γιατί ορισμένοι αναρχικοί υποστηρίζουν τη ριζοσπαστική δημοκρατία, θα παρουσιάσω κάποιους λόγους.

Πρέπει να ληφθούν συλλογικές αποφάσεις. Αν όχι με δημοκρατικές διαδικασίες, τότε πώς; Η συλλογική λήψη αποφάσεων από τους ελεύθερους και ίσους ανθρώπους είναι η δημοκρατία.

Οι ατομικιστές αναρχικοί μερικές φορές γράφουν σαν να έπαιρναν συλλογικές αποφάσεις, σαν να ήταν μια επιλογή. Δεν είναι. Οι άνθρωποι ζουν σε ομάδες, σε ένα κοινωνικό πλέγμα και αλληλεπιδρούν. Οι κοινωνικοί αναρχικοί πιστεύουν ότι είμαστε κοινωνικά άτομα. Η γλώσσα μας, η προσωπικότητά μας, τα συμφέροντά μας και πολλά άλλα δημιουργούνται στην παραγωγική αλληλεπίδραση με άλλους και με τη μη ανθρώπινη φύση. Η τεχνολογία μας - ανεξάρτητα από το πόσο αποκεντρωμένη και αναδιοργανωμένη θα γίνει - απαιτεί συνεργασία, σε τοπικό επίπεδο και σε διεθνή κλίμακα.

Η ατομικιστική-εγωιστική αντίληψη (που αναπτύχθηκε από τον κλασσικό φιλελευθερισμό) απεικόνιζε τους ανθρώπους ως ατομικούς, αϊστορικούς, α-κοινωνικούς, εγωιστικούς, ουσιαστικά πριν από την αλληλεπίδραση με τους άλλους και φυσικά αντίθετους στην κοινωνία. Αυτά τα άτομα ασχολούνται πρωτίστως με ιδιωτικά θέματα σε ανταγωνισμό με όλους τους άλλους. Με βάση αυτήν την αντίληψη, τα κοινά συμφέροντα είναι λίγα και εύθραυστα. Αυτή είναι μια εκδοχή της καπιταλιστικής κοσμοθεωρίας, στην οποία τα πάντα και όλοι μειώνονται σε ανταλλάξιμα αγαθά. Αυτό περιλαμβάνει την ικανότητα του ανθρώπου να εργάζεται (εργατική δύναμη) και το κεφάλαιό του που μπορεί να προσλάβει άλλους ανθρώπους για να εργαστούν. Εδώ αναγνωρίζονται ορισμένες ιδέες της ατομικιστικής αναρχικής σχολής (όπως η απόρριψη της ηθικολογίας), οι κοινωνικοί αναρχικοί απορρίπτουν αυτή τη γραμμή σκέψης.

Ο Μιχαήλ Μπακούνιν έγραψε: «Ο άνθρωπος (συμπεριλαμβανομένων των γυναικών-WP) συνειδητοποιεί πλήρως την ατομική του ελευθερία καθώς και την

προσωπικότητά του μόνο μέσω των ατόμων που τον περιβάλλουν και χάρη μόνο στην εργασία και τη συλλογική δύναμη της κοινωνίας Το να είμαι ελεύθερος σημαίνει να αναγνωρίζομαι και να αντιμετωπίζομαι ως τέτοιος από όλους τους συνανθρώπους μου ... Είμαι πραγματικά ελεύθερος μόνο όταν όλα τα ανθρώπινα όντα, οι άνδρες και οι γυναίκες είναι εξίσου ελεύθεροι. Η ελευθερία των άλλων ανθρώπων, μακράν του να αρνείται ή να περιορίζει την ελευθερία μου, είναι, αντίθετα, η απαραίτητη προϋπόθεσή της ...» (Μπακούνιν 1980, 236-7). Ο Μπακούνιν το ονόμασε αυτό «υλιστική αντίληψη της ελευθερίας». (238) Ο Bottici επιχειρηματολογεί ότι η ιδέα του Μπακούνιν για ελευθερία δεν αποτελεί τόσο μια πτυχή των ατόμων ως σχέση μέσα σε μια κοινότητα συζήτησης. «Σύμφωνα με τον Μπακούνιν, επειδή τα ανθρώπινα όντα εξαρτώνται τόσο το ένα το άλλο, δεν μπορείτε να είστε ελεύθεροι μεμονωμένα, αλλά μόνο μέσω του ιστού της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης» (Bottici 2014, 184)

Από την οπτική της κοινωνικής συναλλαγής, η αντιστάθμιση της δημοκρατίας και της ατομικής ελευθερίας δεν έχει νόημα. Δεδομένου ότι οι συλλογικές αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται συνεχώς, η συμμετοχή των ανθρώπων στη λήψη αποφάσεων αποτελεί ουσιαστικό μέρος της ελευθερίας τους.

Οι κοινότητες και οι συλλογικοί Δήμοι πρέπει να αποφασίσουν εάν θα έχουν δρόμους, υπονόμους, γέφυρες και άλλες υποδομές και πού. Τα εργαστήρια των υποδηματοποιών πρέπει να αποφασίσουν ποια υποδήματα θα παράγουν, πόσα και με ποιο τρόπο. Οι λέσχες βιβλίων πρέπει να αποφασίσουν τι θα διαβαστεί. Αυτές οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Μεμονωμένοι διαφωνούντες και μικρές ομάδες θα μπορούσαν να αποφασίσουν να εγκαταλείψουν μια συγκεκριμένη πόλη, ένα εργαστήριο ή μια λέσχη. Αλλά και άλλες πόλεις θα πρέπει να αποφασίσουν για την υποδομή, άλλα εργαστήρια θα πρέπει να προγραμματίσουν την παραγωγή, και άλλες λέσχες θα πρέπει να αποφασίσουν τις δραστηριότητές τους. Και πάλι ρωτώ: αν όχι με δημοκρατικές διαδικασίες, τότε πώς;

Ωστόσο, υπάρχουν πολλές δραστηριότητες οι οποίες δεν πρέπει να αποφασίζονται από ολόκληρη την συλλογικότητα, που θα πρέπει να αφορούν μόνο τα άτομα ή τις μικρές ομάδες. Δεν είναι για την πλειοψηφία ούτε για μια ισχυρή ορθόδοξη μειονότητα να ειπωθεί στους ανθρώπους ποιες θρησκευτικές απόψεις πρέπει να έχουν, με ποιες σεξουαλικές πρακτικές να ασχοληθούν ή ποιες καλλιτεχνικές προτιμήσεις να καλλιεργήσουν. Οι αναρχικοί συμφωνούν με τους αγωνιστές υπέρ των πολιτικών δικαιωμάτων ότι κανένας κανόνας πλειοψηφίας ή μειοψηφίας δεν ισχύει για τέτοιες δραστηριότητες. Αλλά ακόμη και με την εξαίρεση αυτή, παραμένουν πολλοί τομείς συνεργασίας όπου λαμβάνονται αποφάσεις από κοινού, οι οποίοι πρέπει να πραγματοποιηθούν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο.

Ο κοινωνικός αναρχισμός δεν αποσκοπεί στην πλήρη έλλειψη συντονισμού, συνεργασίας, λήψης αποφάσεων σε ομάδες και διευθέτησης διαφορών. Αυτό στο οποίο στοχεύει είναι η πλήρης κατάργηση του κράτους - μαζί με τον καπιταλισμό και όλες τις άλλες μορφές καταπίεσης. Τι είναι το κράτος; Είναι μια γραφειοκρατική-στρατιωτική κοινωνικά αποξενωμένη οργάνωση, αποτελούμενη από εξειδικευμένες ένοπλες δυνάμεις, αξιωματούχους,

πολιτικούς και πράκτορες της άρχουσας τάξης, που στέκονται πάνω από την υπόλοιπη κοινωνία.

Η ριζοσπαστική δημοκρατία σημαίνει ότι το κράτος αντικαθίσταται από την αυτοοργάνωση του λαού. Όταν ο καθένας «κυβερνάει», δεν υπάρχει «κυβέρνηση». Κατά την άποψη του Brian Morris, «Τέτοιες αντιλήψεις όπως ... το “δημοκρατικό κράτος” είναι, για τον Μπακούνιν, αντιφάσεις. Εάν ο όρος “δημοκρατία” υποδηλώνει την κυβέρνηση του λαού, από τον λαό, για τον λαό, τότε αυτό δεν θα σήμαινε κράτος, και ο Μπακούνιν θα μπορούσε επομένως να ονομαστεί ευτυχώς “δημοκράτης”...» (1993, 99). Παραθέτει τον Μπακούνιν, «Όπου όλοι κυβερνούν... δεν υπάρχει κράτος» (99).

Αναρχική αντίσταση στον κυρίαρχο νόμο

Ωστόσο, πολλοί αναρχικοί απορρίπτουν κάθε έννοια δημοκρατίας, ανεξάρτητα από το πόσο ελευθεριακή μπορεί να είναι. (Στην πραγματικότητα, αυτοί οι αναρχικοί υποστηρίζουν συχνά αυτό που οι άλλοι θα αποκαλούσαν ριζοσπαστική δημοκρατία, αλλά το αποκαλούν με ονόματα διαφορετικά από τη «δημοκρατία», όπως «αυτοδιαχείριση», «αυτοεγγύηση», ή «αυτο-οργάνωση» κλπ.). Ακόμη και η άμεση δημοκρατία είναι αντίθετη προς τον «πλειοψηφικό κανόνα». Αυτό βασίζεται σε μια ουσιαστικά ατομικιστική-εγωιστική πτυχή του αναρχισμού πολλών ανθρώπων. Ο Lundstrom γράφει: «Το ατομικιστικό σκέλος της αναρχικής σκέψης ... περιλαμβάνει ... ένα ουσιαστικό συστατικό στην αναρχική κριτική της δημοκρατίας: την αντιπολίτευση στην κυριαρχία των πλειοψηφιών». (46) Παραθέτει τους Errico Malatesta και Emma Goldman.

Το βασικό επιχείρημα είναι ότι, ενώ είναι λάθος για μια μειοψηφία να κυβερνά σε βάρος της πλειοψηφίας, είναι επίσης λάθος για την πλειοψηφία να κυβερνά σε βάρος μιας μειοψηφίας. Ούτε υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι η πλειοψηφία είναι πιθανότερο να είναι σωστή σε οποιοδήποτε θέμα από ό,τι η μειοψηφία. Συχνά είναι λάθος. Εάν κανείς δεν έχει το δικαίωμα να κυβερνάει τους άλλους, να κυριαρχεί σε άλλους -όπως πιστεύουν οι αναρχικοί- τότε είναι τόσο λάθος για την πλειοψηφία όσο και για τη μειοψηφία. Η δημοκρατία μέσω του πλειοψηφικού κανόνα δεν είναι παρά η «τυραννία της πλειοψηφίας». «Αναρχία» σημαίνει «κανένας κανόνας». Εξ ορισμού, είναι ασυμβίβαστη με τη «δημοκρατία», την «κυριαρχία των ανθρώπων (Δήμους)». Αυτό είναι το επιχείρημα.

Ως αφετηρία, επιτρέψτε μου να πω ότι το πρόβλημα με την αστική δημοκρατία δεν είναι ο κανόνας της πλειοψηφίας. Η αστική δημοκρατία είναι μια μορφή κυριαρχίας εκ μέρους της μειοψηφίας, η κυριαρχία μιας μειοψηφούσας τάξης καπιταλιστών και των αντιπροσώπων τους. Η κυβερνητική μειοψηφία καλεί την πλειοψηφία να την στηρίξει. Η τάξη των αφεντικών χρησιμοποιεί διάφορους μηχανισμούς, όπως διαβλητές εκλογές, κυριαρχία των μέσων μαζικής ενημέρωσης και απομάκρυνση της εργατικής τάξης από τις απόψεις των αναρχικών και άλλων ριζοσπαστών. Εάν η πλειοψηφία δεν έχει ακούσει τις απόψεις των μειονοτήτων που διαφωνούν, πριν αποφασίσουν, τότε έχουμε μια δόλια πλειοψηφία.

Μερικοί προσπαθούν να αποφύγουν τον κανόνα της πλειοψηφίας χρησιμοποιώντας τη «συναίνεση». Μια κοινότητα πρέπει πάντα να επιδιώκει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμφωνία. Αλλά συχνά ο καθένας δεν μπορεί να συμφωνήσει - υπάρχουν πλειοψηφικές και μειοψηφικές απόψεις για το τι πρέπει να κάνουν. Οπότε; Αν επιτρέπεται στη μειοψηφία να «αποκλείσει τη συναίνεση», να ασκήσει βέτο στην επιθυμία της πλειοψηφίας, τότε πρόκειται για κανόνα μειοψηφίας. Εάν η μειοψηφία συμφωνεί να «παραμείνει στην άκρη» και να μην αποκλείσει τη συναίνεση, τότε επαναλαμβάνουμε τον κανόνα της πλειοψηφίας. Μια ριζοσπαστική δημοκρατική συλλογικότητα μπορεί να επιλέξει να χρησιμοποιήσει τη συναίνεση, αλλά στην πραγματικότητα δεν επιλύει το ζήτημα.

Η βασική πλάνη της αντιπολίτευσης ως προς τον κανόνα της πλειοψηφίας είναι η μεταχείριση της «πλειοψηφίας» και της «μειοψηφίας» ως σταθερές, συμπαγείς ομαδοποιήσεις. Είναι σαν να μιλούν για την αφροαμερικανική μειονότητα που καταπιέζεται από τη λευκή πλειοψηφία και υπό λευκή υπεροχή. Αντίθετα, η ριζοσπαστική δημοκρατία είναι μια συνάντηση μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις και συμφέροντα. Η επίλυση των συγκρούσεων απαιτεί τη συζήτηση και την πειθώ. Επιδιώκεται η συμφιλίωση των διαφορών, αλλά αυτό που είναι σημαντικό δεν είναι μια ομόφωνη συναίνεση, αλλά ένας συνεχιζόμενος λόγος, χωρίς να αφήνεται στην άκρη κανένας. Στην άμεση δημοκρατία, ο «κανόνας της πλειοψηφίας» είναι ένας τεχνικός τρόπος λήψης αποφάσεων, όχι ο γενικός κανόνας της πλειοψηφίας.

Μερικές φορές κάποια άτομα τάσσονται με την πλειοψηφία και μερικές φορές με τη μειοψηφία. Εκείνοι που ανήκουν σε μια μειοψηφία σε ένα ζήτημα δεν καταπιέζονται. Είναι παιδαριώδες να φανταστεί κανείς ότι οι άνθρωποι εξαναγκάζονται και καταπιέζονται εάν δεν παίρνουν πάντοτε τις ομαδικές αποφάσεις που θέλουν. Ακόμη και στα ιδιωτικά θέματα, ένα άτομο δεν μπορεί πάντα να πάρει αυτό που θέλει, αυτό από μόνο του δεν σημαίνει ότι το άτομο δεν είναι ελεύθερο. Οι μόνοι ενήλικες που παίρνουν πάντα αυτό που θέλουν και που δεν μπορούν να τους αρνηθούν τίποτα από άλλους, είναι δικτάτορες - που δεν συνιστούν μοντέλα ελεύθερων ατόμων.

Ο ριζοσπάστης-φιλελεύθερος θεωρητικός της συμμετοχικής δημοκρατίας, John Dewey, έγραψε ότι οι δημοκρατικές μορφές «περιλαμβάνουν μια διαβούλευση και μια συζήτηση που αποκαλύπτει κοινωνικές ανάγκες και προβλήματα ... Μετρώντας κεφάλια απαιτεί προηγούμενη προσφυγή σε μεθόδους συζήτησης, διαβούλευσης και πειθούς... όπως και ο κανόνας της πλειοψηφίας, είναι εξίσου ανόητος όσο οι επικριτές του τον επιβαρύνουν με το να είναι. Αλλά ποτέ δεν είναι μόνο κανόνας της πλειοψηφίας ... Τα μέσα με τα οποία η πλειοψηφία είναι τέτοια είναι το πιο σημαντικό πράγμα: προκαταρκτικές συζητήσεις, τροποποιήσεις απόψεων για την ικανοποίηση των απόψεων των μειοψηφιών, η σχετική ικανοποίηση που τους δόθηκε από το γεγονός ότι είχε μια ευκαιρία και ότι την επόμενη φορά μπορεί να είναι επιτυχής να γίνει πλειοψηφία ... Είναι αλήθεια ότι όλες οι πολυτίμες ... ιδέες αρχίζουν με τις μειονότητες, ίσως μια μειοψηφία ενός. Το σημαντικό είναι να

δοθεί η ευκαιρία να εξαπλωθεί και να γίνει η κατοχή του πλήθους». (Dewey 1954, 206-8) Για τον Dewey, όπως και για τους αναρχικούς, αυτό απαιτεί αποκεντρωμένες κοινότητες και εργασιακούς χώρους: «Σε κάθε περίπτωση η κοινότητα πρέπει πάντα να παραμένει θέμα επαφής προσώπου με πρόσωπο ... Η δημοκρατία πρέπει να ξεκινά από το σπίτι και το σπίτι της είναι η γειτονική κοινότητα» (211 & 213, βλέπε Price 2014).

Ο Lundstrom έχει θετική κάλυψη της αντίθεσης πολλών αναρχικών στη δημοκρατία. «Η αναρχική σκέψη παραδέχεται επίσης εσκεμμένα τις κατηγορίες ότι είμαστε αντιδημοκράτες». Αυτό είναι ριζωμένο, γράφει, σε μια «ατομικιστική κριτική της πλειοψηφικής κυριαρχίας». (81) Φαίνεται να συμφωνεί με αυτή την άποψη, τουλάχιστον εν μέρει.

Προσθέτει ακόμη και κάποια εξωτερικά επιχειρήματα. Βασιζόμενος στη θεωρία της απελευθέρωσης των ζώων (που τη συγχέει με τον αναρχο-πριμιτιβισμό), ισχυρίζεται ότι η ανθρώπινη καταπίεση και κακοποίηση των ζώων αποκλείει τη δημοκρατία. Δεν βλέπω γιατί θα συμβεί κάτι τέτοιο. Ασφαλώς οι καλύτερες σχέσεις μεταξύ του ανθρώπου και της υπόλοιπης φύσης είναι σύμφωνες με την εμπειριστατωμένη ανθρώπινη δημοκρατία. Ομοίως, εγείρει το ζήτημα της Πλατφόρμας του Μαχνό και του Αρσίνοφ, που κάλεσε για την αυτοοργάνωση των επαναστατικών ταξικών αγώνων των σοσιαλιστών-αναρχικών. Είμαι υπέρ αυτού και αυτός είναι εναντίον του, αλλά δεν βλέπω τη σύνδεσή του με το αν πρέπει να υπάρχει ριζοσπαστική δημοκρατία για την κοινωνία.

Αλλά τότε ο Lundstrom συμφωνεί με τους αναρχικούς που υποστηρίζουν τη ριζοσπαστική δημοκρατία. Δεν είναι απολύτως σαφές (για μένα, ούτως ή άλλως) γιατί έχει αυτή την άποψη. «Αναγνωρίζοντας τις πλουραλιστικές και συμμετοχικές διαστάσεις της δημοκρατίας ... ο αναρχισμός ευθυγραμμίζεται σαφώς με τις ανοιχτές εξερευνήσεις στη ριζοσπαστική δημοκρατία... Η αναρχική σκέψη παράγει επίσης την κατανόηση της δημοκρατίας ως ένα βήμα, έστω και μικροσκοπικό, προς την αναρχία» (81). Κάποιοι θεωρούν την αναρχία ως ένα ιδανικό μιας εντελώς ελεύθερης, ακαταπίεστης κοινωνίας, η οποία δεν μπορεί να επιτευχθεί αμέσως (αν ποτέ). Επομένως, η ριζοσπαστική δημοκρατία υποστηρίζεται ότι κινείται προς την κατεύθυνση αυτού του ιδανικού στόχου, ανεξάρτητα από το αν τον φτάνει ή όχι. Στην πράξη αυτή η άποψη είναι ουσιαστικά η ίδια με αυτή που υποστηρίζει ότι η ριζοσπαστική δημοκρατία είναι αναρχία, αλλά ότι πρέπει να αυξάνει συνεχώς τις ελευθεριακές και αυτοδιοικούμενες πτυχές της. Ο στόχος είναι να καταστεί αδύνατο για οποιονδήποτε να κυριαρχήσει και να εκμεταλλευτεί την υπόλοιπη κοινωνία - στόχος τον οποίο ο Lundstrom αποκαλεί «το αδύνατο επιχείρημα». Εν πάση περιπτώσει, χαίρομαι που τελικά συμφωνούμε.

Επαναστατική Δημοκρατία

Ο Lundstrom δεν συζητά πώς θα μπορούσε να επιτευχθεί ο αναρχισμός / άμεση δημοκρατία. Στην περίληψή του για τις «ταραχές του Husby» στη Σου-

ηδία, δεν αναφέρει τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν οι συμμετέχοντες ως προς τους μελλοντικούς αγώνες, ούτε κάνει κάποιες προτάσεις. Παραθέτει σχόλια που φαίνεται να υποστηρίζουν μια μη επαναστατική, σταδιακή και ρεφορμιστική προσέγγιση (η οποία θα συνάδει με τον ατομικιστικό αναρχισμό). Σύμφωνα με αυτή την άποψη, πολλοί αναρχικοί, όπως ο David Graeber και ο Colin Ward, πιστεύουν ότι πρέπει να δημιουργηθούν σταδιακά εναλλακτικοί θεσμοί για να αντικαταστήσουν τον καπιταλισμό και το κράτος του, με ελάχιστη πραγματική αντιπαράθεση με την άρχουσα τάξη. Αυτό αγνοεί τις εξουσίες της κυρίαρχης τάξης για καταστολή και συνύπαρξη.

Με αυτή την άποψη, δεν μπορεί ποτέ να υπάρξει μια τελική επίτευξη της αναρχίας - είναι μια ατέρμονη προσπάθεια. «Η κατάργηση της κυβέρνησης είναι ένας μόνιμος αγώνας, ένας συνεχής περιορισμός της εξουσίας που αναπτύσσεται εκ νέου». (75) Αναφέρεται στις απόψεις του Gustav Landauer και του Richard Day ότι «ο κρατισμός και ο καπιταλισμός δεν είναι πρωτίστως ... δομές αλλά ... σύνολα σχέσεων». (74) Δηλαδή, το κράτος δεν είναι μια δομή που θα ανατραπεί, αλλά οι σχέσεις θα αλλάξουν σταδιακά. Σαν οι κοινωνικές δομές να μην είναι παρά επαναλαμβανόμενες μορφές κοινωνικών σχέσεων! Αυτή η άποψη αρνείται την ύπαρξη μειοψηφίας με ενδιαφέρον για τη διατήρηση αυτών των καταπιεστικών «συνόλων σχέσεων», μιας μειοψηφίας που πρέπει να αντιμετωπιστεί και αντικατασταθεί. Αναφέρεται ευνοϊκά στον αναρχο-πασιφισμό του Bart de Ligt και του Leo Tolstoy, πράγμα που σημαίνει ότι δεν χρειάζεται να ανατραπούν οι αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις του κράτους. Παρουσιάζει τον Ερρίκο Μαλατέστα ως ρεφορμιστή, όταν στην πραγματικότητα ο Μαλατέστα ήταν επαναστάτης που πίστευε ότι το «βαθμιαίο» θα ήταν κατάλληλο μόνο μετά από μια επανάσταση, όχι πριν.

Κατά τη διάρκεια των αιώνων, ριζοσπαστικά δημοκρατικές μορφές έχουν επανειλημμένα εμφανιστεί κατά τη διάρκεια λαϊκών επαναστάσεων. Ο Murray Bookchin συνοψίζει: «Από τους μεσαιωνικούς αγροτικούς πολέμους της μεταρρύθμισης του δέκατου έκτου αιώνα μέχρι τις σύγχρονες εξεγέρσεις των βιομηχανικών εργατών και των αγροτών, οι καταπιεσμένοι λαοί έχουν δημιουργήσει τις δικές τους λαϊκές μορφές κοινοτικού συνεταιρισμού - ενδεχομένως, τη λαϊκή υποδομή μιας νέας κοινωνίας - να αντικαταστήσουν τα καταπιεστικά κράτη που κυβέρνησαν σε βάρος τους ... Κατά τη διάρκεια των επαναστάσεων οι ενώσεις αυτές έλαβαν τη θεσμική μορφή των τοπικών συνελεύσεων, όπως οι συναντήσεις των πόλεων ή τα αντιπροσωπευτικά συμβούλια των εξουσιοδοτημένων αναπληρωτών βουλευτών [με έδρα ...] δίκτυα και συνελεύσεις επιτροπών ...» (Bookchin 1996, 4-5)

Ανατρέχοντας στις εξεγέρσεις της Γαλλίας (1968), της Χιλής (1972-73), της Πορτογαλίας (1974-75), του Ιράν (1979) και της Πολωνίας (1980-81), ο Colin Barker καταλήγει: «Η δημοκρατική απεργιακή επιτροπή στους χώρους εργασίας είναι το πιο βασικό στοιχείο κάθε σημαντικού επαναστατικού κινήματος της εργατικής τάξης του 20ού αιώνα ... Η ανάπτυξη των εργοστασιακών επιτροπών και των συμβουλίων καθορίζει την παράλληλη ανάπτυξη όλων των άλλων λαϊκών οργάνων: επιτροπές ενοικιαστών, οδικές επιτροπές, φοιτητικές οργανώσεις, αγροτικές ενώσεις, στρατιώτες «επιτροπές κ.λπ.» (2002, 228, 230)

Ενώ είναι μικρό, το σύντομο βιβλίο του Lundstrom αποτελεί χρήσιμη βάση για να αρχίσει να συζητά κανείς τη σχέση μεταξύ αναρχισμού, δημοκρατίας και ριζοσπαστικής δημοκρατίας. Αλλά από την αναρχική-σοσιαλιστική μου προοπτική, δεν αρκεί η δημοκρατία να είναι ριζοσπαστική, πρέπει να είναι επαναστατική. Κατά τη διάρκεια στάσεων, ταραχών, εξεγέρσεων και επαναστάσεων, οι εργαζόμενοι, οι καταπιεσμένοι και οι εκμεταλλευόμενοι, δημιούργησαν ριζοσπαστικές δημοκρατικές δομές και θα τις δημιουργήσουν στο μέλλον. Μόνο μέσω της μαζικής πάλης και της εξέγερσης μπορεί, σύμφωνα με τους όρους του Bookchin, να δημιουργηθεί και να εδραιωθεί «η λαϊκή υποδομή μιας νέας κοινωνίας». Αυτό είναι, στην πράξη, η επαναστατική αναρχική άποψη της επαναστατικής δημοκρατίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

Bakunin, Michael (1980). *Bakunin on anarchism*. (ed.: S. Dolgoff). Montreal: Black Rose Books.

Barker, Colin (2002) (ed.). *Revolutionary rehearsals*. London/Chicago: Haymarket Books.

Bookchin, Murray (1996). *The third revolution: Popular movements in the revolutionary era*. Vol. 1. London/NY: Cassell.

Bottici, Chiara (2014). *Imaginal politics; Images beyond imagination and the imaginary*. NY: Columbia University Press.

Dewey, John (1954). *The public and its problems*. Athens: Swallow Press/Ohio University Press.

Kropotkin, Peter (2014). *Direct struggle against capital; A Peter Kropotkin anthology*. (ed.: Iain McKay). Edinburgh/Oakland: AK Press.

Lundstrom, Markus (2018). *Anarchist critique of radical democracy; The impossible argument*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan/Springer.

Morris, Brian (1993). *Bakunin: The philosophy of freedom*. Montreal/NY: Black Rose Books.

Price, Wayne (undated). "Radical Democracy—An Anarchist Perspective." Submitted to *Theory In Action*.

Price, Wayne (2016). "Are Anarchism and Democracy Opposed? A Response to Crimethinc." *Anarkismo*.
<https://theanarchistlibrary.org/library/wayne-price-are...posed>

Price, Wayne (2014). "Anarchism and the Philosophy of Pragmatism." *The Utopian*.
<https://theanarchistlibrary.org/library/wayne-price-ana...atism>

Price, Wayne (2009). "Anarchism as Extreme Democracy." *The Utopian*.
<http://www.utopianmag.com/files/in/1000000006/anarchism...e.pdf>

Ranciere, Jacques (2014). *Hatred of democracy*. (trans. Steve Corcoran).
London/Brooklyn: Verso.

*Τίτλος πρωτότυπου "Democracy, Radical Democracy, and Anarchism— A Discussion" Γράφηκε για το anarkismo.net και βρίσκεται εδώ: <https://www.anarkismo.net/article/30986> Μετάφραση: «Ούτε Θεός-Ούτε Αφεντης».